

Формування мотивації навчання студентів

Постановка проблеми. Одним із факторів забезпечення конкурентоспроможності країни на світовому рівні є підвищення якості підготовки фахівців, формування в них мотивації до майбутньої професії. Формування мотивації до майбутньої професії не можливо без стійкої мотивації до навчально-пізнавальної діяльності, пов'язаною з цією професією. Безумовно, деякі студенти мають мотивацію до навчання вже на 1 курсі – вони свідомо обрали свою майбутню професію і готові отримувати нові знання як для свого професійного майбутнього, так і для особистісного зростання. Але, згідно даних, отриманих у результаті численних опитувань, більша частина студентської молоді, вступаючи до ВНЗ, не має готовності отримувати нові знання, і як наслідок – має низьку мотивацію до навчання, або взагалі не має мотивації до навчання.

Отже, незважаючи на наявність у сучасній науці значної кількості науково-педагогічних праць, присвячених проблемі формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності у ВНЗ, це питання все ще залишається одним із актуальних питань педагогіки та педагогічної практики [9, с. 388].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях вітчизняних і зарубіжних учених висвітлено різні сторони проблеми формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності у ВНЗ, у яких: обґрунтовано проблему формування мотивації навчання у студентів (К. В. Альбін, Е. С. Березняк, В. Ф. Заболотний, М. О. Моклюк, А. М. Сільвейстр, В. А. Старощук та ін.); проведено аналіз мотивів вступу до вищого навчального закладу (С. В. Бобровицька, О. В. Гилюн, Г. А. Мухіна, А. Н. Мечніков, Ф. М. Рахматуліна та ін.); виділено умови, які сприяють формуванню у студентів позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності (Н. П. Волкова, А. І. Гебос, С. С. Занюк, В. Я. Кикоть, В. Є. Михайличенко, В. В. Полянська, О. Б. Тарнопольський, В. А. Якунін та ін.).

Мета статті. Теоретично обґрунтувати проблему формування мотивації навчання у студентів нефізичних спеціальностей педагогічних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Проблема формування мотивації навчання завжди була актуальною в психолого-педагогічній літературі. Зміст навчання, його значущість для студентів є підґрунтям мотиваційної сфери. Від змісту навчання залежить спрямованість студента, тобто мотиви навчання.

В педагогічній літературі під мотивом навчання розуміють спрямованість студента на різні сторони навчальної діяльності. Розрізняють дві групи мотивів:

1. Пізнавальні мотиви, пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом її виконання.

2. Соціальні мотиви, пов'язані з різними соціальними взаємодіями студента з іншими людьми.

Науковці, які займаються проблемами пізнавальних мотивів, поділяють їх на кілька підгруп:

- широкі пізнавальні мотиви, що полягають в орієнтації студентів ВНЗ на опанування нових знань. Рівень яких визначається глибиною інтересу до знань (або так звані *загальні*);

- навчально-пізнавальні мотиви, що полягають в організації студентів на засвоєння способів одержання знань; інтереси до прийомів самостійного набуття знань, способі саморегуляції навчальної роботи, раціональної організації своєї праці (*предметні*);

- мотиви самоосвіти, що полягають у спрямованості студентів на самостійне удосконалення способів одержання знань (*самоосвітні*).

Друга група - це *соціальні мотиви*:

- *широкі* соціальні мотиви, що полягають у прагненні одержувати знання, у розумінні необхідності навчатися;

- *вузькі* соціальні мотиви, що полягають у прагненні зайняти певну позицію, місце у відносинах з оточуючими, одержати їхнє схвалення, заслужити в них авторитет;

- мотиви *соціальної співпраці*, що полягають у тому, що студент не тільки хоче спілкуватися і взаємодіяти з іншими людьми, але й прагне усвідомлювати, аналізувати способи й форми своєї співпраці та стосунків із викладачем і одногрупниками.

З опрацьованої літератури відомо, що існує зв'язок різних типів ставлення студента до навчання з характером його мотивації і станом навчальної діяльності.

Автори [1; 4; 8] виокремлюють п'ять типів ставлення до навчання:

- негативне;
- байдуже або нейтральне;
- позитивне аморфне;
- позитивне пізнавальне, усвідомлене;
- позитивне відповідальне, особистісне.

Для *негативного* ставлення студентів до навчання характерно таке: бідність і вузькість мотивів; пізнавальні мотиви вичерпуються інтересом до результату; не сформовані вміння ставити цілі, долати труднощі; навчальна діяльність не сформована; відсутнє вміння виконувати дію за розгорнутою інструкцією дорослого; відсутня орієнтація на пошук різних способів дії.

За *позитивного (аморфного)* ставлення студентів до навчання в мотивації спостерігаються нестійкі переживання новизни, допитливості, спонтанного інтересу; виникнення перших переваг одних навчальних предметів перед іншими; широкі соціальні мотиви обов'язку; розуміння і первинне осмислення цілей, визначених викладачем.

За *позитивного (пізнавального)* ставлення студентів до навчання мотивація характеризується постановкою нових цілей; народженням нових мотивів; осмисленням співвідношення мотивів і цілей.

За *позитивного (особистісного, відповідального)* ставлення студента до навчання мотивація характеризується стійкістю і неповторністю мотиваційної сфери; уміннями ставити перспективні, нестандартні цілі та реалізувати їх;

умінням долати перешкоди задля досягнення мети [4, с. 33].

До прийомів, які найчастіше використовуються для мотивації, належать:

- зв'язок навчального матеріалу з реаліями життя, показ його практичного значення;
- створення проблемної ситуації, для розв'язання якої потрібно засвоїти нове;
- вплив на емоційну сферу (використання науково-популярної, художньої літератури);
- використання яскравих афоризмів, порівнянь, образів;
- рольові ігри та ін. [3, с.56].

Як вважають автори праці [4, с.35], що викладачеві під час здійснення роботи з формування мотивів навчання і навчальної діяльності необхідно:

- по-перше, спиратися на досягнення попереднього віку;
- по-друге, прагнути мобілізувати потенційні можливості певного віку, а саме, розпочавши роботу з групою, визначити, чи сформовані в студентів ті рівні навчальної діяльності й мотивації, що становлять резерви цього віку;
- по-третє, у процесі роботи з кожним віком важливо враховувати особливості наступного віку, а отже, орієнтуватися не тільки на наявний рівень, але й на зону найближчого розвитку мотивів і навчальної діяльності [6, с. 74].

За авторами роботи робиться класифікація найчастіших психологічних причин низької мотивації навчання [див. табл.1].

Таблиця 1

Причина	Ознаки	Способи подолання
Погане здоров'я.	Швидко стомлюється до кінця пар або після першої пари. Часто пропускає заняття.	Спостереження в лікарів, не суворий режим.
Не враховуються індивідуальні особливості нервової системи учня.	Студент не встигає виконати завдання в запропонований час, болісно реагує на невдачі тощо.	Допомогти дитині вивчити свої особливості й навчити її враховувати їх у процесі діяльності. Викладач має дотримуватися

		визначених правил у роботі з такими учнями (наприклад, не ставити їх у ситуацію миттєвої відповіді).
Відсутність мотивації досягнення успіху.	Низька самооцінка, нерішучість, відсутність ініціативи, виявлення непевності у своїх силах.	Підвищити самооцінку студента, сприяти формуванню мотивації.
Несформованість прийомів навчальної діяльності.	Не володіє способами навчальної роботи (наприклад, не вміє працювати з підручником, не контролює свою роботу тощо).	Навчити основних прийомів навчальної діяльності.
Недоліки в розвитку пізнавальних процесів.	Не може зосередитися, погана пам'ять, зазнає труднощів під час розв'язування задач тощо.	Використання коригувальних вправ на розвиток пізнавальних процесів.

Під навчальною діяльністю науковці розуміють основну форму активності студента, спрямовану на зміну самого себе як суб'єкта навчання. Відповідно до принципу єдності свідомості й діяльності, сформульованого С. Л. Рубінштейном, навчальна дія як цілісність складається з двох компонентів: мотиваційного (спонукання) та виконавського. Навчальні дії розвиваються від дії за зразком до творчих дій. Мотив, як спонукальна причина окремої дії та сукупності дій є результатом складної взаємодії мотивів – цілей, пізнавального інтересу, соціальних, моральних, практичних та ін. Він проявляється в навчанні у вигляді ставлення студента до сукупності дій, в результаті яких формуються компетентності певного рівня. Основною формою організації навчальної діяльності є заняття [4, с.34].

Для проведення заняття автори [1; 2; 4; 10] пропонуємо такі рекомендації, впровадження яких сприятиме створенню мотиваційних моментів:

1. Використовувати різноманітні форми й методи організації роботи, що враховують суб'єктивний досвід студентів щодо теми, яка розглядається.

2. Створювати атмосферу зацікавленості кожного студента, як у власній роботі, так і в роботі всього класного колективу.

3. Стимулювати студентів до використання різноманітних способів виконання завдань на занятті без побоювання помилитися, одержати неправильну відповідь [2, с.302].

4. Заохочувати прагнення студентів ВНЗ до самостійної роботи, аналізувати під час заняття різні способи виконання завдань, запропоновані дітьми, відзначати та підтримувати всі прояви діяльності, що сприяють досягненню студентами мети.

5. Створювати педагогічну ситуацію спілкування, що дозволяє кожному студентові, незалежно від ступеня його готовності до заняття, виявляти ініціативу, самостійність і винахідливість у способах роботи.

6. Обговорювати з студентами наприкінці заняття не лише те, «що ми дізналися» (що опанували), але й те, що сподобалось (не сподобалось) та чому; що хотілося б виконати ще раз, а що зробити по іншому.

7. Під час опитування на занятті (виставлення оцінок) аналізувати не лише правильність (неправильність) відповіді, але і її самостійність, оригінальність, бажання студентами шукати та знаходити різноманітні способи виконання завдань.

8. Оголошуючи домашнє завдання, слід повідомляти не лише його зміст та обсяг, а і давати докладні рекомендації щодо раціональної організації навчальної роботи, яка забезпечить виконання домашнього завдання [1, с.209].

З огляду на вище викладене можна відзначити, що студент на занятті повинен бути настроєний на ефективний процес пізнання мати в ньому особисту зацікавленість, розуміти, що й навіщо він виконуватиме. Без виникнення цих мотивів навчання, без мотивації навчальної діяльності пізнання не може принести позитивний результат. Для досягнення необхідного результату можна використовувати різноманітні прийоми розвитку пізнавальних мотивів.

Багаторічні спостереження в процесі навчання фізиці приводять до думки, що тільки поєднання переконливої бесіди в якій відчувається продуманий шлях від відомого до невідомого, з письмовими операціями на звичайній дошці чи попередньо підготовленими записами на пересувних таблицях, індивідуальна праця студентів з картками, цілеспрямований розгляд багатьох моделей, рисункові вправи та багато інших цікавих та незвичайних речей – усе це продумане використання ефективних засобів навчання фізиці.

Ряд закономірностей цього компонента навчання стосуються прийомів навчання, способів забезпечення засвоєння знань.

Висновки. Розглянувши питання формування навчальної мотивації в психолого-педагогічній та методичній літературі можна стверджувати, що у вітчизняній і зарубіжній літературі накопичений великий теоретичний і емпіричний матеріал про особливості становлення та функціонування навчальної мотивації студентів. Визначений зміст пізнавальних і соціальних мотивів, представлено цілий ряд ставлень студентів до навчання, розроблені рекомендації для проведення занять з фізики.

Перспективи подальшого розвитку. Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення рівня мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів нефізичних спеціальностей під час занять з фізики, їх професійної спрямованості, а також на визначення ефективності застосування кооперативних методів навчання.

Література:

1. Альбін К.В. Методика викладання фізики / К.В. Альбін. - К.: «Вища школа», 1970 – 398с.
2. Березняк Е.С. Взаимоотношения учителя и учащихся в учебном процессе / Е.С. Березняк. – К: «Вища школа», 1979 – 381с.
3. Горбань М.М. На уроці та після. Фізика, ігри, розваги / М.М. Горбань. – Чернігів: Десна, 1992 – 112с.
4. Заболотний В.Ф. Основи педагогічної майстерності: конспект лекцій / В.Ф.

Заболотний, А.М. Сільвейстр, М.О. Моклюк. – Вінниця:ТОВ «Планер»,2011 – 434с.

5. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении / В.А. Кан-Калик. – М.: Наука,1987 – 230с.
6. Лыков В.Я. Эстетическое воспитание при обучении физики / В.Я. Лыков – М.: Просвещение, 1986. – 144 с.
7. Поташник М.М. Педагогические ситуации / М.М. Поташник, Б.З. Вульф. – М: Наука, 1983 – 416с.
8. Старощук В.А. Двадцять кроків до майстерності / В.А. Старощук. – Х.: «Основа», 2004. – 112 с.
9. Черняк, Н. О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ / Н. О. Черняк // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. — 2013. — № 38-39. — С. 388-393.
10. Шамова Т.И. Активизация учения школьников / Т.И. Шамова. – М: Наука, 1982 - 217с.
11. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Г.И. Щукина – М: Наука, 1979 – 412с.

У статті теоретично обґрунтовано проблему формування мотивації навчання у студентів педагогічних ВНЗ, розглянуті основні питання теорії навчальної мотивації та мотивів навчання.

Ключові слова: мотивація, мотив навчання, вищий навчальний заклад(ВНЗ), студент, навчання.